

Ф. Арот

Червоний Відень

Остання публікація братів Таро. — Vienne la Rouge (Paris, Plon), присвячена червоному Віденю. Є це історія блиску і упадку соціалістичної віденської республіки, заснованої Бауером, Ренером і двома Адлерами — чотирма, з яких жадний не був німцем. Історія червоного Відня — класичний приклад катастрофи, яка неминуче стрясається над суспільством, що попадає в руки соціалістичним експериментаторам.

В той час, як монсеньор Зайпель благав допомоги цивілізованого світа для бідної Австрії, в столиці повним темпом розвивався соціалістичний експеримент. Бо в колишній цісарській резиденції — рядили соціалісти. Кожному чужинцеві, що з'являвся в наддунайську столицю — показували її нові чуда. Не хотілося вірити очам. Довкола міста величезні робітничі доми, з яких кожний міг-би захистити під своїм дахом до шістьох тисячів мешканців. Прекрасна новітня архітектура з доступом світла й повітря. Довкруги — простори для прогульок, фонтани, статуї. А в тих домах — тисячі мешкань з двох чи трьох кімнат кожне, чисті, елегантні, з комфортом: газ, електрика, тепла чи зимна вода, салі з тушом, лазніці, механічні пральні, машини до прасовання, які дозволяли одній родині протягом одного попудня випрати й випрасувати білизну п'ятих осіб; реставрація, що заступала кухню для цілого дому, і — не пригадую вже в якій дільниці — публична лазня, вся з мармору і міді.

Обводячи по цих великанських муравлищах, провідник б'яемничував вас в цілу геніяльну систему соціальної гігієни, яка опікувалася людиною з днем її народження і не випускала до самої смерті. Несчислими притулки, де займаються дитиною вже кілька місяців перед народженням, щоби охоронити її перед шкідливими наслідками дідичности. Породові доми, де родиться (тут все оперте на точній статистиці!) — дві п'ятих шлюбних і більш половини нешлюбних дітей. Дітячі бюра з масою урядовців, асистентів і асистенток, які дають вказівки як треба поводитися з немовлятами, як їх годувати, вбирати; бюра, які кожній новонародженій дитині послали маленьку виправу („муніципальні пелюшки“), подарунок від віденської соціалдемократії. Доми для підкидків, з фресками на мурах, з гафтованими обрусам на столах, з всякими іграшками. Діточі садки (більше сотки) де під доглядом неминучих асистентів, діти проводять день одержуючи за найменшу суму або й задармо, обід — шістьсот кальорій (ні одної менше, ні одної більше!). Передміські кольонії для хирлявих дітей, Центральна Захоронка з небувалим люксомом. Імпозантний замок Габсбургів, де горіли всі свічки, як за

пишних часів недавнього минулого, є притулком для ненормальних дітей. Тут знаходимо люксусові іграшки всякого рода аж до кодака включно. Клініки, для всіх хоріб і для всіх органів тіла. Лікарські поради для консультацій перед подружжям, бюро для трансфузії крові, бюро дезінтоксикації, які доглядають пацієнтів навіть як вони покинули клініку; бюро медичних порад при виборі професій; маса шкіл і курсів, де формувалася нечислима армія асистентів, асистенток і опікунів, бо породові доми призначали і їх в випадку, коли не можна було знайти батька і нарешті — бюро порад для здорових і нормальних, про що здавна мріяв Кнок, бо відома-ж річ, що здорова людина це людина, яка не здає собі справи з своєї хороби.

А дальше — педагогія. І цей відділ поставлений блискуче. Педагогічна бібліотека, яка хвалиться, що є найповніша й найліпше зорганізована на цілім континенті. Збоку — інститут експериментальної психології для вивчення діточої душі, і другий, який випускає учителів згідно з наймодернішим планом виховання. І знову геніяльна спеціалізація — курси для відсталих дітей; для дітей, які не люблять відвідувати школу; для дітей, що недочувають і для дітей, що недобачують; курси для спеціально високо обдарованих дітей, шкільні кантини, шкільні лікарі, дентистичні кабінети для дітей, офтальмологічні клініки і т. д., і т. п.

А щоби адмініструвати те все — потрібні були тисячі й тисячі урядовців. В цій Австрії, яку і без того зжирала пляга бюрократизму, покликано тільки в самім Відні — о одинацять тисячів урядовців більше, ніж в 1914. Хоч нинішній Відень, це лиш тінь давнього. Всі ті урядовці — грубо плачені, краще від державних, і наділені всякими привілеями: півмісячна відпустка на новий рік, таксамо в серпні або в вересні, а підчас тих відпусток — подвійна платня (кошти перебування на селі). По спенсіонуванні — платня від 90 до 100% нормальної, а по десятилітній службі — право піти на пенсію, коли того забажаєте, з платнею від 40 до 100% нормальної; спеціальна кредитова каса з найдогіднішими умовами при зятюванні позичок, обовязкові синдикати і пр.

Підчас як мені показували всі ті чуда і оповідали про них, я все ломив собі голову над питанням — зідки бралися на те все фонди? Звідки черпала їх милосердна соціалдемократія?

Ці фонди знайшов доктор Брайтнер, фінансовий доважник магістрату. Він був жид, що само собою розуміється, бо з невеличкими винятками, найліпші голови соціалдемократичної партії належали до Ізраеля. У Відні казали: „не всі соціалдемократи — є жидами, але всі жиди — є соціалдемократами“. Для нього справа представлялася просто: з одного боку був пролетаріят, з другого — аристократи, комерсанти, промисловці, взагалі буржуї себ-то ті, які щось поси-

дали. Ходило про те, щоби відібрати від одних і дати другим. А зробити це було дуже просто, треба лиш було налякати посідаючих революцією..

Як в усіх великих світових містах, наступив по війні й у Відні великий брак мешкань. Місто потребувало гроша для збудування нових робітничих домів. Треба було двох чи трьох мільярдів — а це значило вже щось, навіть для країни, яка жила з чужого, запозиченого гроша. Але це дурниця! — рішив д-р Брайтнер. Коли рентгерів зруйнувала війна і інфляція, то чи справедливо, щоб власники не зазнали того самого? Сказано, зроблено. З'явився декрет, що передвоєнний чинш за мешкання має бути зменшений о половину, а вплачувати його льокатори могли не в золотій короні, а в паперовій. А що паперова корона мала вартість одної сороктисячної старої, то властитель діставав кожного місяця лише кілька сотиків чиншу. Практично — він був вивлащений. Щож до льокаторів, то взаїну за те, що вони дістали задармо мешкання, спритний доктор наклав на них контрибуцію на цілі вибудування нових домів. А збирати той податок мав сам власник; він, а не хто інший мусів збирати для соціалістичного магістрату податок, що заступає забраний йому чинш. Хтож в такім випадку мав робити напрями мешкань? Властитель, коли міг... Але такі випадки були рідкі. Звичайно напрями робив магістрат, і очевидно зтягав гіпотечку, а потім ставав сам власником тої чи іншої реальности. Завдяки цій простій процедурі, соціалістичний магістрат Відня став власником більше як третини міста. Але архитвором геніяльного доктора був податок „на збогачення“. Коли ви напр. продавали за 30.000 шілінгів терен, який коштував перед війною 100.000 корон, це була здавалося-б велика страта. „Алеж ні, казав доктор, навпаки, ви ще заробили на продажі масу гроша! Не говорім про золоті корони. Ваш терен ще недавно був вартий стільки, скільки паперова корона — цебто нічого. А тепер ви продаєте його за 30.000 шілінгів, отже маєте майже 29.000 шілінгів зиску. Значить ви повинні заплатити податок від збогачення“. Цей податок забирав у продавця до 25% його мнимого зиску. Але знайти покупця на каменіці, які не несли нічого, було тяжко. Отже продавець звертався таки до того самого магістрату, дістаючи смішно малу суму.

От тими всіми способами Відень знайшов ті мільярди, які були потрібні соціалдемократії, для її цикльопічних будівель.

Рівночасно з цією фінансовою реформою ішла реформа соціальна: урегулювання колективних контрактів і відносин між патроном і робітниками. В кожнім варстаті з більше як 20 робітниками, з'явилася робітнича рада, яка мала право вгляду в книжки: в менших закладах — був „муж довіря“ робітників, без якого властитель варстату не смів нічого підприємати. Колиж властитель хотів видалити робітника — то мусів платити

йому ще цілий рік. Подібні-ж „мужі довіря“ магістрату знаходилися в кожній камениці.

На жаль життя, звичайне, прозаїчне життя не хотіло числитися з винаходами геніяльного доктора, ані з шляхетними цілями соціалдемократії. Закон постановляв, що в варстатах, які zatrudняли понад 20 робітників рахунковість контролювалася робітничою радою. Отже під пануванням цього закону патронові відпала всяка охота розширяти своє підприємство. Закон змушував zatrudнювати кожного прийнятого робітника щонайменше 48 годин тижнево. Отже коли патронові потрібна була праця лише 12-и годин тижнево, він мусів зрікатися її лишаючи безробітного безробітним. Податок на службу змусив тих, що тримали її позбутися її і позбавляти масу людей праці. Доктор Брайтнер хвалявся, що за мільон, що його, як податок, стягнув за 32-х слуг барона Ротшільда, міг виживляти 10 тисяч дітей. Але барон замкнув свій палац, а наслідок був той, що не лише Брайтнер стратив гроші на виживлення дітей, але й на бруку опинилося 32 нових безробітних... 40% податків ішли на утримання урядовців магістрату, 60% — на оті доми і палаци і на соціальні експерименти, з яких одні були корисні, а другі зовсім безпотрібні. Що року велитенські суми в той спосіб відтагалися від продуктивного ужитку. В елегантних дільницях Відня банкрутство наступало за банкрутством. А навколо міста був перстень покинутих або недокінчених варстатів, що творили разячий контраст з робітничими домами й іншими грандіозними забудованнями соціалдемократії. Безробіття росло в такій самій мірі, в якій угиналася під тягарем податків буржуазія. Відень став містом-моделем. Але це прекрасно адміністроване місто — було зруйноване дощенту.

На початках того не було видно. Соціалдемократія обходила у Відні свої найбільші тріумфи. Урядовці магістрату, і всіх отих інститутів і домів, величезний персонал новоутворених соціальних установ, двісті тисяч мешканців робітничих домів, всі ті, що працювали для міста — як будівничі, підприємці, інженери, артисти — тримали з містом, бо серед загального маразму лише звідти могли числити на замовлення, тримала з соціалістичним містом і маса жидів зі Сходу, яких місто натуралізовало відразу, бо були вони виборці на яких можна було покластися. Ціла та клієнтеля йшла з с.д. партією, брала участь у велитенських партійних маніфестаціях, дефілюючи з червоними прапорами повз ратушу на Рінгу, вносячи оклики на честь республіки, соціалізму і магістрату. Нічого не було в тім усім революційного, в цій купі дрібних інтересів і задоволених, чисто буржуазних, аспірацій. Ані в тих бонцах партійних, які сиділи на своїх провідницьких фотелях, запроваджуючи радикальний соціалізм в суспільности такій буржуазній, як і вони самі.

Але скоро сторінка відвернулася. Штучний добробут не тривав довго. Шістьсот мільонів шілінгів, позичених Зайплем

заграницею, розвіялися мов дим, а чудо відродження австрійської господарки — не наступило. Варстати й фабрики перестали працювати, банки замкнули свої віконця. Лишився лише Кредіт-анштальт, який контролював майже всі інтереси країни. Його геніальний директор, Фріц Еренфельд, який адміністрував 56 товариств, мав нещастя спекулювати грошима своїх клієнтів. Тому мусів тікати за кордон, а сам банк — луснув. Кредіт-анштальт правда не був соціалдемократичним, але всеж мав одну спільну точку з деякими соціалістичними підприємствами, нпр. з с.д. часописом „Арбайтер Цайтунг“: від найнижчої служби аж до найвищого директора, цілий персонал складався з жидів, докази, що у Відні, як і деінде, Ізраель знайшов спосіб зайняти міцні позиції на двох протилежних бігунах суспільности — в капіталізмі і в соціалізмі.

А потім всім — прийшов новий уряд, який рішив покласти край експериментам червоних бонц, що руйнували промисл, торговлю, марнотратили публичний гріш, не журячися про поповнення порожньої каси, і які будували на піску свої картонові палаци... Бо був найвищий час. Як скрізь, соціалізм жив понад стан суспільности. Соціалістична наука вчила, що в „буржуазній суспільности“ — всього вистане для всіх. Треба лиш повними жменями хапати богатства, накопичені в палацих і в кишенях „буржуїв“, треба лиш ділити, не журячися, над організацією продукції, яка запевняла і продукцію і розподіл.

Цього останнього австрійський марксизм не розумів як і марксизм російський. А крім того, не розумів, що своєю системою здеморалізував своюж таки „еліту“. Тому, коли для оборони zagrożеного червоного Відня треба було змобілізувати — соціалістичну бюрократію, ця бюрократія відмовила послуху. Робітництво боролося героїчно, але — хутко переконалося, що битися за Бауера і Дойтча — не було жадного глузду. Червоний Відень впав, як впав червоний Будапешт, червоний Берлін і червоний Рим — з тих самих причин: через утопійність його цілей і їх шкідливість для суспільности, і через брак ентузіазму по стороні мас і вождів. В 1918 р. угорські соціалісти хотіли робити большевицьку революцію — і опинилися під пануванням Горті. В 1922 р. італійські соціалісти хотіли запровадити комунізм — і опинилися під пануванням Мусоліні. В Німеччині соціалдемократія попроварила маси шляхом угоди — і опинилася під ногою Гітлера. В Австрії соціалізм хотів піти середнім шляхом — ні занадто вправо, ні занадто вліво. Наслідком було знищення австрійського соціалізму.

В тім всім мусять бути глибші причини — причини замирання і розкладу соціалістичного руху взагалі, руху, в яким переважають розкладові стремління. Хто хоче шукати доказів цілковитої нездібности соціалізму організувати життя, хай опріч червоної Москви, студіює історію червоного Відня.